

Oikeusministeriö

Vesilain tarkistaminen

Asianumero VN/335/2019

Vesilain tarkistaminen / Uuden kalataloudellisen määräyksen antaminen vesivoimalaitokselle ("Nollavelvoitehanke")

Yhteenveto

Oikeusministeriössä vireillä oleva vesilain (587/2011) nollavelvoitelaitoksia koskevan lainsäädäntöhankkeen tavoitteena on tarkistaa vesilakia siten, että kalatalousvelvoite tai kalatalousmaksu voitaisiin jatkossa nykyistä helpommin liittää lainvoiman saaneeseen vesivoimalaitoksen lupaan, johon sellaista ei entuudestaan sisälly.

Kemijoki Oy kannattaa ehdotuksen taustalla olevaa tavoitetta kansallisten vaelluskalakantojen elvyttämiseksi. Yhtiön näkemyksen mukaan säädösmuutosehdotus sisältää kuitenkin myös oikeusministeriön 8.1.2026 päivätyssä muistiossa OM039:00/2019, VN/335/2019 esitetyssä muodossa huomattavia Suomen perustuslain (731/1999) 15 §:ssä suojattuun omaisuudensuojaan sekä voimassa olevan vesilain systematiikkaan liittyviä puutteita. Esityksessä puututaan vesilain vahvaan pysyvyyssuojaan ja uusien lupamääräysten antamissäännöksiin merkittävästi ja takautuvasti. Lisäksi lakiehdotuksessa esitetään omaisuudensuojan kannalta ongelmallisia korvaussäännöksiä.

Hankkeen jatkovalmistelussa huomioitavia asioita

Kemijoki Oy korostaa, että vesivoima, sen hyödyntäminen sekä lainvoimaiset vesitalousluvut kuuluvat perustuslain turvaaman omaisuudensuojan piiriin ja siihen puuttuminen edellyttäisi esitykseltä selkeitä ja tarkkarajaisia perusteluja sekä valtiosääntöoikeudellisen tarkastelun kestävät korvaussäännökset.

Kemijoki Oy:n keskeiset muutosehdotukset:

- Vesilain 3 luvun 21 a §:n mukaan uusien määräysten antamisesta aiheutetut muut kuin vähäiset edunmenetykset määrätään hakijan korvattavaksi.
- Ehdotettu vesilain 3 luvun 21 a §:n 3 momentin säännös muutetaan vastaamaan vesilain 3 luvun 21 §:n perussäännöstä viittaamalla vesilain 13 lukuun (korvausten puolitoistakertaisuus).
- Korvauksen sovittelusäännös poistetaan lakiehdotuksesta.
- Ehdotetussa vesilain 19 luvun 5 §:n 4 momentin voimaantulosäännöksessä todetaan, että kyseistä momenttia ei sovelleta kuitenkaan 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitettuun uusien (kalatalousvelvoitteita koskevien) määräysten antamiseen. Kemijoki toteaa, että vesilain mukaiset vähäistä suuremmat edunmenetykset tulee kuitenkin korvata myös silloin, kun annetaan uusia 3 luvun 21 a §:n mukaisia kalatalousmääräyksiä.

Kemijoki Oy katsoo, että asiassa tulisi järjestää uusi virallinen lausuntokierros.

Seuraavissa kappaleissa esitetään Kemijoki Oy:n yksityiskohtaiset muutosehdotukset perusteluineen.

Uusien kalatalousmääräysten antaminen ja korvaussäännökset

Vesilain 3 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 21 a §, jonka 1 momentin nojalla lupaviranomainen voisi kalatalousviranomaisen hakemuksesta määrätä kalatalousveloitteen tai kalatalousmaksun nollavelvoitelaitoksen luvan haltijalle, jos lupaan ei sellaista sisälly. Ehdotetun 2 momentin mukaan kalatalousveloitteesta tai kalatalousmaksusta ei saa aiheutua niillä saavutettavaan hyötyyn verrattuna luvanhaltijalle kohtuuttomia kustannuksia. Lakiehdotuksen mukaan kohtuuttomuutta arvioitaessa on otettava huomioon laitoksesta odotettavissa oleva taloudellinen hyöty.

Kemijoki Oy toteaa, että uusi ehdotettu säännös mahdollistaa luvanhaltijoita koskevien kalatalousveloitteiden ja -maksujen määräämisen huomattavasti voimassa olevaa vesilain 3 luvun 21 §:ää keveämmin perustein. Voimassa olevan lain mukaan uuden lupamääräyksen määräämiskynnyksen ylittymiseen liittyvä harkinta ei myöskään edellytä laitoksen taloudellisen hyödyn huomioimista.

Vesilaki on tarkoitettu systemaattiseksi kokonaisuudeksi, jossa lupamääräyksiin puuttuminen, vesiluvan vahva pysyvyysuoja ja omaisuudensuojan huomioivat korvaussäännökset muodostavat kiinteän kokonaisuuden. Uusien lupamääräysten antamisen huomattava helpottaminen sekä samaan aikaan tapahtuva korvausten saamisen rajoittaminen ja niiden sovittelu (omaisuudensuojan kannalta ongelmallisella tavalla) muodostavat oikeudenvastaisen ja kohtuuttoman kokonaisuuden luvan haltijalle. Merkittävää lainsoveltajan kannalta on myös se, miten lainsäätäjät määrittelee kalataloushyödyn sekä punnitsee sen suhteen voimatalouden tuottamaan hyötyyn. Nämä lakihankkeen sekä yleisen ja yksityisen edun kannalta olennaiset kysymykset eivät ilmene lakiesityksestä.

Kuten edellä on todettu, lakiehdotuksessa esitetään voimassa olevaan lainsäädäntöön verrattuna luvanhaltijalle epäedullista korvaussäännöstä. Ehdotetun uuden vesilain 3 luvun 21 a §:n 3 momentin mukaan luvanhaltijalla on oikeus saada valtiolta korvaus kalatalousveloitteesta aiheutuvasta vesivoiman menetyksestä johtuvasta hyödyn olennaisesta vähentymisestä. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan muut kuin vähäiset edunmenetykset korvataan noudattaen soveltuvin osin, mitä vesilain 13 luvussa säädetään.

Lisäksi ehdotetun uuden korvaussäännöksen mukaan korvausta voidaan (luvan haltijan vahingoksi) sovittella ottaen huomioon laitosta koskevat lupamääräykset ja aika, jolloin vesivoimaa on voitu käyttää hyväksi. Korvaustason kytkeminen omistussajan pituuteen on omaisuudensuojan näkökulmasta erittäin ongelmallista. Juuri uudistettuun lunastuslakiin (603/1977) ei sisälly edellä mainitun kaltaista luvan haltijan omaisuudensuojan vastaista korvauksen sovittelusäännöstä. Ehdotuksessa esitetyllä tavalla kirjattuna säännös mahdollistaa tulkinnan, ettei käytönrajoituksesta suoriteta ollenkaan korvausta tai että niiden määrää rajoitetaan olennaisesti. Erityisen ongelmalliseksi lakiesityksen tekee se, että veloitteen määräämisen edellytyksiä kevennetään ja korvausten saamisen edellytyksiä heikennetään samanaikaisesti.

Kemijoki Oy toteaa, että ehdotettua vesilain 21 a §:n 3 momenttia tulisi muuttaa siten, että se vastaa vesilain 3 luvun 21 §:n perussäännöstä myös siltä osin, kun säännöksessä viitataan vesilain 13 lukuun. Myös nollavelvoitelaitosten omistajien vesivoiman menetykset tulee näin ollen korvata vesilain systematiikan mukaisesti puolitoistakertaisesti.

Perusoikeuksien rajoitusedellytykset

Uuden sääntelyn tulee täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset. Jos perusoikeuksiin (omaisuudensuojaan) puututaan tavallisella lailla, on kaikkien rajoitusedellytysten täytyttävä samanaikaisesti. Rajoitusten tulee olla mm. tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä. Rajoitusten olennaisen sisällön tulee ilmetä myös laista.

Kemijoki Oy:n näkemyksen mukaan uuden lupamääräyksen antamista koskeva vesilain 3 luvun 21 a §:n säännös ja etenkin siihen liittyvä korvaussäännös ovat tulkinnanvaraisia eivätkä täytä täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimuksia. Luvanhaltijan tulee voida säännösten perusteella päätellä ja ennakoida kalatalousvelvoitteen vaikutukset omaan taloudelliseen asemaansa.

Rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttäviä ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia. Rajoitus ei esim. saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään. Tältä osin Kemijoki Oy viittaa edellä mainittuun kalataloushyötyyn, jonka merkitystä ei ole rajoitusperusteena määritelty riittävästi lakiesityksessä eikä myöskään punnittu voimantuotantoon ja muihin menetettäviin yleisiin ja yksityisiin etuihin.

Perusoikeusrajoitusten tulee olla suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Säännöllä tarkoitetaan tavoitteen (kalataloushyödyn) ja käytetyn keinon (uudet kalatalousmääräykset) keskinäistä punnintaa. Rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoitetta ei voi saavuttaa perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinoin. Esitetty 3 luvun 21 a §:n korvaussäännös on suhteellisuusvaatimuksen vastainen erityisesti siksi, koska lakiesityksen sanamuodon mukaan on mahdollista, että omaisuudenkäytönrajoituksesta ei tulla suorittamaan luvanhaltijalle oikeudenmukaisia ja riittäviä korvauksia.

Kemijoki Oy esittää lakiehdotusta täsmennettäväksi siten, että se täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset ja että se on suhteellisuusvaatimuksen mukainen.

Voimaantulosäännökset

Voimassa olevan vesilain 19 luvun 5 §:ssä 4 momentin mukaan, jos määräysten tarkistaminen tai uusien määräysten antaminen vähentää hankkeesta saatavaa hyötyä eikä hanketta voida toteuttaa tarkoitustaan vastaavalla muulla tavalla, luvanhaltijalla on oikeus saada hakijalta korvaus lupaan tai päätökseen perustuvan käyttömahdollisuuden vähäistä suuremmasta menetyksestä tai vaatia hankkeen lunastamista. Nyt lausuttavana olevassa esityksessä todetaan, että kyseistä momenttia ei sovelleta kuitenkaan 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitettuun uusien (kalatalousvelvoitteita koskevien) määräysten antamiseen.

Kemijoki Oy toteaa, että edellä mainitut vähäistä suuremmat edunmenetykset tulisi korvata myös silloin, kun annetaan uusia kalatalousmääräyksiä. Luvanhaltijalla tulisi olla lunastusoikeus myös uusia määräyksiä annettaessa.

KEMIJOKI OY

Tuomas Timonen
Toimitusjohtaja